

TRACTAMENT ARXIVÍSTIC
DEL FONS DOCUMENTAL
DE JAUME BOFILL
I FERRO (1891-1968)

JAUME ENRIC ZAMORA I ESCALA

*"La prodigiosa preparació de Jaume Bofill i Ferro, el seu talent per a la síntesi, la gràcia amb què relacionà períodes i cultures, les arts i les lletres, les personalitats i les formes, donen a la seva obra, en gran part inexplicablement inèdita, aquell valor de totalització i d'apreua-ment comparatiu que propugna Wellek."*¹

INTRODUCCIÓ

L'octubre de l'any 1998 la Fundació Jaume Bofill i Ferro² va decidir posar en marxa l'organització del fons documental que havia generat el mateix Jaume Bofill i Ferro. En l'actualitat, la intervenció arxivística, que ha dut a terme l'autor d'aquest article, ha possibilitat la conservació i la descoberta d'un fons documental d'un valor històric destacable per a la història de la literatura catalana.

APUNTS BIOGRÀFICS

Amb l'objectiu d'acostar el lector a la figura d'en Jaume Bofill i Ferro, la seva procedència, els seus estudis, el seu físic i el seu esperit, les seves passions, gustos i, en definitiva, la seva trajectòria, presentem uns fragments d'un treball en el qual Albert Manent retrata el nostre personatge amb força precisió.

Cal dir que l'Albert Manent, fill del poeta Marià Manent, heretà del seu pare una entranyable amistat amb en Jaume Bofill. L'amistat entre Jaume Bofill i Marià Manent s'inicià l'any 1919, motivada per interessos literaris comuns. Marià Manent i la seva família passaren la guerra civil espanyola a la residència que tenia en Bofill i Ferro, anomenada Ca l'Herbolari, a Viladrau, al massís del Montseny. I a més, foren veïns d'escala a la mateixa finca del carrer Craywinckel al barri de Sant Gervasi (Barcelona).

"En Jaume fou el darrer d'una nissaga notable de farmacèutics el primer dels quals fou el seu rebesavi, que havia estat apotecari de cambra de Carles III. Havia comprat al segle XVIII una pairalia a Viladrau, anomenada després Ca l'Herbolari, i que el pare d'en Jaume va fer renovar arquitectònicament per Josep Puig i Cadafalch.

"Bofill, nat i mort a Barcelona (1893³-1968), pertanyia a una família benestant. I el seu destí ideal hauria estat el de convertir-se en senyor d'aquell paradís, enmig del Montseny, escriure, llegir, enartar-se davant la Creu de Matagalls, escoltar la saviesa dels llenyataires i dels pagesos i alternar les estades a Ca l'Herbolari amb temporades al barri barceloní de Sant Gervasi. Però aquell cavaller, va haver de treballar i a la postguerra va passar estreptors econòmiques.

"En Jaume era alt, magre, escardalenc, amb un perfil semita, igual que el cognom. Tenia una calba elegant i a banda i banda els cabells s'estarrufaven sense estridència per donar-li un aire encara més intel·lectual. Vestia amb elegància moderada, capell, guants grisos i roba anglesa, si el pressupost ho permetia. Es movia amb parsimònia i era tímid i reservat fins al punt que semblava fins i tot distant. Duia un bigoti una mica esclarissat, també blanc com el cabell, i traspuava una elegància senyorívola. En un saló el vèieu cerimoniós i atent, besava amb estil anglès la mà de les senyores i en qualsevol grup de la *soirée* literària o social els seus temes de conversa atreien els contertulians i fins i tot els passavolants perquè esdevenia un gran intel·lectual *mondain*.

"Per seguir la tradició familiar, va estudiar la carrera de farmàcia i fins i tot va regentar un establiment farmacèutic al carrer Méndez Nuñez, a la Barcelona Vella. Però, com que no era la seva vocació, després va fer la carrera de lletres i va seguir cursos de grec a la Fundació Bernat Metge, que donava Carles Riba. L'admiració pel poeta només era comparable amb la que sentia per Josep Carner. Perquè en Jaume tenia molts dels trets d'un noucentista, de la segona generació del moviment, en tot cas, i fins i tot va assajar, gairebé secretament, de fer poesia. Però Bofill no tenia fe en la seva obra lírica. La seva vocació era la crítica i sobretot la crítica de poesia. Però, poc interessat a passar a la immortalitat, va escriure poc i d'una manera dispersa.

"Bofill i Ferro era un home de tertúlia. Vers el 1915 ja formava part d'un grup que es reunia periòdicament entorn de Josep Carner amb el nom hel·lenístic de Kaligeneia. També assistia, des de 1920, a la Penya del Saló Royal, on es reunia amb els Amics de la Poesia, que va contribuir a fundar amb Carles Soldevila, l'orfebre Ramon Sunyer, el poeta Francesc Sitjà i Pineda i Marià Manent. I Bofill era un assidu irregular de la Penya del Continental, cafè de la Plaça de Catalunya, que presidia Josep Maria López-Picó.

"Bofill era el senyor d'aquell racó idíl·lic, d'aquella casa pairal on, com que tenia quatre pisos, havien estiuat Carles Riba, Josep Obiols, Santiago Nadal i la família Panniker.

"A quaranta anys Bofill es va casar amb Núria Fornells, amb la qual no va tenir fills.

"El bosc era una de les seves passions. El bosc i la lectura. Dominava vuit llengües i el meu pare explicava que per poder llegir els romàntics, de Keats a Shelley, Bofill en un estiu va aprendre l'anglès. En Jaume era de cultura europea: francesa, alemanya, anglesa i italiana. Llegia el Dant familiarment i va declarar que 'Àustria era l'essència d'Europa'.

"Bofill era un típic ateneista. I treballava sovint a l'Ateneu Barcelonès i hi anava cada dia.

"En la postguerra va arribar a traduir una cinquantena de llibres, la majoria en castellà i per al generós editor Josep Janés i Olivé.

"Dispers, indolent per a escriure, va publicar només dos llibres, i encara un de pòstum: *Vint-i-cinc anys de crítica* —Premi Josep Ixart d'assaig— (1959) i *Els poetes catalans moderns* (1986). Bofill era sobretot un assagista que sabia relacionar totes les arts amb la lírica, descobrir-ne les 'secretes correspondències' i fou també un especialista en literatura comparada. Crític humanista, Jaume Bofill i Ferro havia aprofundit els estudis d'història, d'art i de filosofia. I era un expert en botànica.

"Amb Alexandre Plana i Joaquim Folguera formà la tríada de grans crítics coetanis del Noucentisme. El cas de Carles Riba és un fenomen a part. Però la memòria de Bofill s'ha fet esborradissa i la seva obra, essencial però escassa, no és coneguda ni per una part dels *happy few*.

"No voldria deixar d'evocar l'amistat germanívola que va tenir de molt jove amb el meu pare."⁴

El fons documental presentava, inicialment, un estat general de força desordre i deixadesa. La documentació generada per en Jaume Bofill i Ferro havia estat conservada, després de l'any 1968 —any de la seva mort—, per la seva esposa Núria Fornells i Sala. Ella disposà el que ja havia planificat amb el seu marit, que quan ella faltés es creés la Fundació Jaume Bofill i Ferro. Aquesta fundació fou propietària de Ca l'Herbolari fins l'any 1994, quan passà a mans d'un particular.

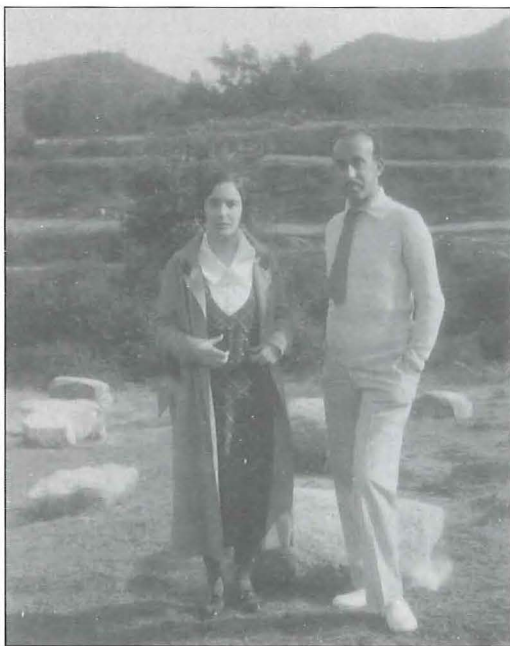
En primer lloc, es va dur a terme una aproximació biogràfica a la figura i obra d'en Bofill. Segonament es va iniciar pròpiament l'organització amb una primera anàlisi i identificació del conjunt de la documentació existent. Com acostuma a succeir amb els fons personals, ens vàrem trobar amb l'existència de diferents productors o generadors de la documentació. D'una banda, teníem la documentació generada pel mateix Jaume Bofill i Ferro, el qual també havia recollit o "arrossegat" tant els documents dels seus familiars més pròxims com els dels avantpassats més allunyats. D'altra banda, teníem també la documentació produïda per la seva esposa Núria Fornells, així com la del seu entorn familiar.

L'objectiu principal del tractament arxivístic era l'organització pròpiament del fons documental d'en Jaume Bofill i Ferro. Per tant, es van anar desenvolupant les diferents fases de neteja, classificació, ordenació, descripció, arxivament i instal·lació en arxivadors que han possibilitat finalment un instrument de descripció o de recuperació, és a dir, un *inventari-catàleg* del fons documental, en una base de dades. La documentació que no havia estat generada estrictament per Jaume Bofill s'ha tractat igualment, però no ha estat objecte d'una ordenació i descripció tan acurada. Tot i amb això, el conjunt de la documentació ha rebut un tractament que en garanteix la conservació i l'accessibilitat.

EL QUADRE DE CLASSIFICACIÓ I L'INVENTARI-CATÀLEG

En qualsevol tractament arxivístic l'element que estructura d'una forma lògica i jeràrquica el conjunt documental és el *quadre de classificació*. Aquest quadre permet la identificació, l'ordenació i la localització dels documents i, a més, reconstrueix les agrupacions documentals tal com van ser generades pel productor del fons documental.

A partir del quadre de classificació es desenvolupa l'*inventari*, que és l'instrument bàsic de descripció a l'hora de tractar qualsevol fons documental. L'inventari ens permet conèixer la composició del fons, així com localitzar-



FONS DOCUMENTAL JAUME BOFILL I FERRO

Jaume Bofill i Ferro i Marià Manent, Viladrau, 1925 (Esquerra), i Núria Fornells i Jaume Bofill i Ferro, Viladrau, setembre 1931 (Dreta).

ne les agrupacions documentals en les corresponents unitats d'instal·lació (arxivadors). En aquest cas, però, s'ha anat més enllà i podem parlar com a resultat del tractament d'un *inventari-catàleg*. Atès l'interès que presentaven algunes agrupacions o sèries documentals com, per exemple, la correspondència rebuda, es va creure convenient de descriure-les a nivell d'unitat documental, és a dir, carta per carta, identificant el remitent i l'any del document.

Tot seguit presentem el quadre de classificació elaborat en aquesta intervenció i alhora concretem els anys extrems de les diferents agrupacions documentals, així com el seu contingut, d'una forma aproximada.

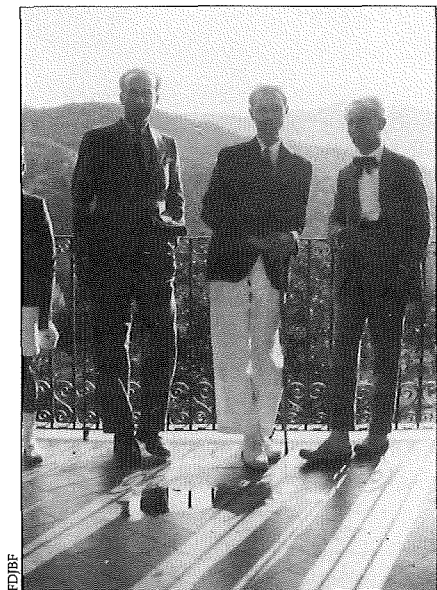
I. Àmbit personal i familiar

I.1. Documents identificatius (1904/1968): carnets, passaports, cèdules personals, salconduits.

I.2. Servei militar (1912/1930).

I.3. Activitat acadèmica (1911/1932): matrícules d'assignatures, títols, programes d'assignatures, certificats d'estudis.

I.4. Relacions familiars (1933): casament.



*Jaume Bofill i Ferro, Marià Manent
i Jaume Bofill i Mates, 'Guerau de Liost'
(Mas Rosquelles, Viladrau, setembre 1932).*

I.5. Administració del patrimoni i comptes (s. XIX/1980): escriptures del patrimoni familiar, comptabilitat de tipus domèstic.

I.6. Viatges (1966/1967): documentació del viatge a Àustria durant l'any 1966 i a Madrid l'any 1967.

I.7. Agendes (1893/1968): personals i d'avantpassats del segle XIX.

I.8. Documentació religiosa (s. XX): recordatoris, esqueles, nades.

II. Àmbit professional

II.1. Activitat laboral/literària

II.1.1. Nomenaments en l'Administració (1933/1938): nomenament d'oficial d'administració a l'Institut Nacional de 2^a Enseñanza de Manresa (1933), d'encarregat del Servei d'Informació i Relacions de la Secretaria del Patronat de la Universitat de Barcelona (1934) i d'auxiliar de biblioteca de la Universitat Autònoma de Barcelona (1938).

II.1.2. Farmàcia (1923/1969): documentació relacionada amb la farmàcia familiar (impresos, receptes, relació de productes).

II.1.3. Participació en homenatges, jocs florals, jurats (1909/1964).

II.1.4. Obra literària (traducció/poesia/crítica/eines de suport) (1903/1964): manuscrits i mecanoscrits.



FDBF

Jaume Bofill i Ferro i Pompeu Fabra —dret— (Viladrau, 1935).

III. Relacions externes

III.1. Correspondència general rebuda (A-Z) (s. XIX/1968): 491 cartes amb un total de 210 remitents.

III.2. Correspondència enviada a Núria Fornells (1923/1953): correspondència de prometatge.

III.3. Correspondència rebuda de Núria Fornells (1924/1957): correspondència de prometatge.

III.4. Correspondència rebuda de Marià Manent (1920/1967): 166 cartes.

III.5. Correspondència entre tercers (s. XIX/XX): entorn familiar i avant-passats.

IV. Projectió pública

IV.1. Retalls de premsa (1923/1976): articles de JBF i articles que parlen d'ell.

IV.2. Necrològiques (1968): condol, retalls de premsa.

IV.3. Homenatges (1976).



Ca l'Herbolari (Viladrau, gener 2000).

V. Recursos d'informació

V.1. Reculls de premsa (s. XX).

VI. Imatges (s. XIX/XX): personals, entorn familiar i d'avantpassats.

ACCÉS I DIFUSIÓ CULTURAL

El tractament arxivístic que s'ha realitzat, a banda d'haver-ne garantit el condicionament i la conservació, possibilita i assegura, a partir d'ara, l'accés i el coneixement del fons documental. Aquest coneixement del fons, alhora, facilita a la mateixa fundació el fet de poder promoure polítiques de divulgació i difusió cultural, com per exemple l'edició de documents, publicacions, tríptics divulgatius, etc. sobre la figura i l'obra d'en Bofill i Ferro.

També podem destacar que, a partir d'ara, és possible aprofundir i con-

cretar en l'estudi biogràfic d'en Jaume Bofill i Ferro, tant des del punt de vista personal com intel·lectual i professional.

VALORACIÓ DEL FONS

Sempre és difícil o arriscat destacar una part o algunes parts d'un fons documental, ja que el fons està constituït pel conjunt total de documents generats tant des de l'àmbit personal com professional, en aquest cas, de Jaume Bofill i Ferro.⁵ Això ho diem perquè si es vol tenir un coneixement global i aprofundit del personatge que ens ocupa, seran necessaris l'anàlisi o estudi tant del seu vessant personal com professional.

El quadre de classificació —com ja hem vist— és vital per conèixer com s'estructura la documentació produïda per Bofill: en sis grans blocs, és a dir, l'àmbit personal i familiar, l'àmbit professional, les relacions externes, la projecció pública, els recursos d'informació i les imatges.

Tot i defensar l'interès per la globalitat del conjunt del fons, tot seguit repassarem aquelles agrupacions documentals que poden sobresortir, des del punt de vista historicoliterari, respecte de la resta.

De l'*àmbit personal i familiar*: els documents identificatius, la documentació com a resultat de l'activitat acadèmica, les agendes i l'anomenada documentació religiosa per conèixer el cercle familiar i d'amistats.

De l'*àmbit professional*: els diversos manuscrits i mecanoscrits identificats poden i haurien de motivar l'anàlisi i la revisió de l'obra publicada. El resultat d'aquesta tasca podria possibilitar el fet de contrastar l'existència de documentació inèdita en el fons que s'ha tractat.

De les *relacions externes*: la correspondència representa una agrupació documental cabdal per analitzar i conèixer les relacions amb el seu entorn familiar i fonamentalment professional. Com hem vist, de la correspondència general rebuda hi ha prop de 500 unitats documentals, amb un total de 210 remitents. En general, el nombre d'unitats per remitent no és gaire elevat. En el conjunt destaca la correspondència rebuda de Marià Manent (166 unitats), resultat —com ja hem dit— d'una intensa amistat. Després, ja molt per sota, trobem Jaume Bofill i Mates (18), Carles Riba (14), Joan Vinyoli (8), Tomàs Garcés (6), Josep Maria López-Picó (6), Octavi Saltor (6) i Sebastià J. Carner (5), entre altres. La correspondència restant es troba molt repartida amb una quantitat menor fins arribar als 210 remitents, els quals pertanyen en bona part al món literari en particular i a l'intel·lectual en general.

De la *projecció pública*: es poden destacar les tres agrupacions existents.

Dels *recursos d'informació*: els reculls de premsa.

De les *imatges*: les fotografies tenen un valor gràfic força interessant, tant des del punt de vista personal com familiar. Destaquen en nombre les foto-

grafies d'avantpassats.

CONCLUSIÓ

Podem concloure amb una valoració final altament positiva pel que fa als resultats aconseguits una vegada finalitzat el tractament arxivístic del fons documental d'en Jaume Bofill i Ferro. Aquesta actuació pot ser un bon exemple a seguir per a la salvaguarda i la recuperació d'altres fons documentals que aparentment poden tenir poca importància i que en aquests moments es troben abandonats o en condicions precàries de conservació.

En aquest sentit, tant els particulars com les associacions o entitats que tinguin documentació poden recórrer als coneixements i al consell d'un tècnic en arxius o a una institució arxivística per tal d'avaluar l'estat de conservació i el valor històric d'un document o d'un conjunt de documents, amb l'objectiu que es pugui aplicar el tractament arxivístic que, d'acord amb el propietari o responsables, sigui més adequat o més viable. D'aquesta manera possibilitarem la plena conservació i la revalorització dels arxius de propietat privada que a voltes es troben gairebé oblidats o en unes condicions per sota dels mínims recomanables.

NOTES

1. MANENT, Marià. "La crítica de Jaume Bofill i Ferro", en DD.AA. *Centenari Marià Manent (1898-1998)*. Barcelona: Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya, 1998, pàg. 43.

2. La Fundació Jaume Bofill i Ferro es troba al carrer Sant Marçal, núm. 1, 2on pis, 2a porta (Viladrau). Tel.: 93.884.81.82.

3. En Jaume Bofill i Ferro va néixer el 28 de febrer de l'any 1891 i no l'any 1893 com apareix en totes les biografies. La font utilitzada ha estat: Índex de Naixements, any 1891, volum 196. Sèrie Registre Civil Municipal. Arxiu Municipal Administratiu de l'Ajuntament de Barcelona.

4. Manent, Albert. *En un replà del meu temps*. Barcelona: Ecsa, Proa Perfils, 1999, pàg. 37-43.

5. El fons documental de Jaume Bofill i Ferro està format per 21 arxivadors.